

УДК 342.5:347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.44>

## **ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТА ПІДЗВІТНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД**

**Максименко Н.В.,**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцентка кафедри права та правоохоронної діяльності,  
Центральноукраїнський державний університет імені В. Винниченка*

**Сокурєнко О.А.,**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцентка кафедри права та правоохоронної діяльності,  
Центральноукраїнський державний університет імені В. Винниченка*

**Максименко Н.В., Сокурєнко О.А. Громадський контроль у системі забезпечення прозорості та підзвітності судової влади: адміністративно-правовий підхід.**

У статті досліджується адміністративно-правова природа громадського контролю у сфері функціонування судової влади як одного з ключових механізмів забезпечення її прозорості та підзвітності. Підкреслюється, що ефективність правосуддя неможлива без довіри суспільства, а ця довіра формується через відкритість процедур, прозорість добору суддів та залучення громадськості до оцінювання їх професійної діяльності.

Особливу увагу приділено діяльності Громадської ради доброчесності (ГРД), яка з 2016 року виступає інституційним інструментом впливу громадськості на процес формування суддівського корпусу. Проаналізовано правовий статус ГРД, її функції та склад, визначено проблемні аспекти взаємодії цього органу з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Встановлено, що, попри наявність значного потенціалу, фактичний вплив ГРД на процес ухвалення рішень щодо кандидатів у судді залишається обмеженим через дорадчий характер її висновків. Це знижує ефективність громадського контролю та ставить під сумнів досягнення цілей відкритості і підзвітності судової влади.

Розкрито проблематику запровадження електронного судочинства як інструменту підвищення прозорості судових процедур. Вказано, що цифровізація судової системи сприяє спрощенню доступу до правосуддя, зменшенню бюрократичних бар'єрів та формуванню сучасних механізмів громадського моніторингу. Проте акцентується на ризиках формалізації процесів, недостатній захищеності персональних даних та нерівності доступу до цифрових сервісів.

Зроблено висновок, що адміністративно-правові засади громадського контролю потребують подальшого удосконалення, зокрема шляхом нормативного посилення правового статусу ГРД, розширення її процесуальних повноважень, а також закріплення єдиних стандартів відкритості діяльності судових органів. Аргументовано, що ефективний громадський контроль може стати гарантією не лише прозорості та підзвітності судової влади, а й реальним чинником зміцнення демократичних засад держави та підвищення рівня довіри суспільства до правосуддя.

Таким чином, у статті обґрунтовано, що громадський контроль у сфері судочинства є невід'ємним елементом демократичної держави, а його розвиток у межах адміністративно-правового підходу відкриває нові перспективи для забезпечення прозорості та підзвітності судової влади в Україні.

**Ключові слова:** громадський контроль, судова влада, прозорість, підзвітність, адміністративно-правові засади, електронне судочинство, відкритість правосуддя, довіра суспільства, відкритість, інститути громадянського суспільства, звернення громадян, органи публічної влади, органи судової влади, публічна інформація, система судоустрою України, суди, судді.

**Maksymenko N.V., Sokurenko O.A. Public control in the system of ensuring transparency and accountability of the judiciary: an administrative-legal approach.**

The article examines the administrative-legal nature of public control in the sphere of functioning of the judiciary as one of the key mechanisms for ensuring its transparency and accountability. It is emphasized that the effectiveness of justice is impossible without public trust, and this trust is formed through the openness of procedures, transparency of the selection of judges and the involvement of the public in the evaluation of their professional activities.

Particular attention is paid to the activities of the Public Integrity Council (PIC), which since 2016 has been an institutional instrument of public influence on the process of forming the judicial corps. The legal status of the PIC, its functions and composition are analyzed, and problematic aspects of the interaction of this body with the High Qualification Commission of Judges of Ukraine are identified. It is established that, despite the presence of significant potential, the actual influence of the PIC on the decision-making process regarding judicial candidates remains limited due to the advisory nature of its conclusions. This reduces the effectiveness of public control and calls into question the achievement of the goals of openness and accountability of the judiciary.

The issues of introducing e-justice as a tool for increasing the transparency of judicial procedures are revealed. It is indicated that the digitalization of the judicial system contributes to simplifying access to justice, reducing bureaucratic barriers and forming modern mechanisms of public monitoring. However, the focus is on the risks of formalizing processes, insufficient protection of personal data and inequality of access to digital services.

It is concluded that the administrative and legal principles of public control require further improvement, in particular by means of regulatory strengthening of the legal status of the Judicial Service Commission, expanding its procedural powers, and establishing uniform standards for the openness of the activities of judicial bodies. It is argued that effective public control can become a guarantee not only of the transparency and accountability of the judiciary, but also a real factor in strengthening the democratic principles of the state and increasing the level of public trust in justice.

Thus, the article substantiates that public control in the field of justice is an integral element of a democratic state, and its development within the framework of the administrative-legal approach opens up new prospects for ensuring transparency and accountability of the judiciary in Ukraine.

**Key words:** public control, judiciary, transparency, accountability, administrative-legal principles, electronic justice, openness of justice, public trust, openness, civil society institutions, citizens' appeals, public authorities, judicial authorities, public information, judicial system of Ukraine, courts, judges.

**Постановка проблеми.** Забезпечення прозорості та підзвітності судової влади є ключовою умовою утвердження верховенства права та зміцнення довіри суспільства до правосуддя. В умовах демократичної правової держави громадський контроль виступає важливим інструментом, що дозволяє виявляти недоліки у діяльності судових органів, запобігати проявам корупції та сприяти підвищенню ефективності судочинства. Водночас, в Україні механізми громадського контролю у сфері судової влади залишаються недостатньо інституційно розвиненими, а їх адміністративно-правове регулювання є фрагментарним та потребує систематизації. Наявні правові прогалини, відсутність дієвих процедур взаємодії судової влади та інститутів громадянського суспільства, а також недостатнє врахування міжнародних стандартів прозорості обмежують потенціал громадського контролю. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження адміністративно-правових засад громадського контролю як елементу системи забезпечення прозорості та підзвітності судової влади в Україні.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Теоретико-правові засади здійснення громадського контролю у системі забезпечення прозорості та підзвітності судової влади на національному рівні досліджували у своїх працях такі вчені, як: С.Ф. Денисюк, А.П. Денисенко, М.М. Іжа, П.І. Каблук, Ю.В. Ковбасюк, В.М. Кравчук, А.С. Крупник, С.М. Кушнір, О.М. Музичук, Т.В. Наливайко, С.В. Прилуцький, Л.П. Рогатина, О.В. Савченко, В.Л. Синчук, О.З. Хотинська-Нор та ін та інші.

**Мета статті** полягає у комплексному дослідженні адміністративно-правових засад громадського контролю за діяльністю судової влади в Україні як ключового механізму забезпечення її прозорості та підзвітності.

**Виклад основного матеріалу.** У правовому полі громадський контроль визначається як форма активної участі громадян та інститутів громадянського суспільства в оцінюванні діяльності орга-

нів влади, включно із судовою. Такий контроль ґрунтується на принципах відкритості, прозорості, підзвітності та правової обізнаності [1, с. 795].

Громадський контроль як елемент демократичної системи управління державою та суспільством є одним із ключових механізмів забезпечення прозорості діяльності публічної влади. У сфері судочинства його значення набуває особливої ваги, оскільки саме судова влада має виконувати функцію остаточного арбітра у вирішенні спорів, а довіра до суду безпосередньо впливає на рівень легітимності всієї правової системи. Відсутність дієвих інструментів контролю або їх формальний характер неминує призводити до закритості судів, зростання корупційних ризиків та відчуження суспільства від інститутів правосуддя.

Громадський контроль за суддями (судом) в Україні – це система нормативно визначених заходів і процедур, які здійснюються суб'єктами громадянського суспільства стосовно суддів, кандидатів на вакансію судді, членів органів суддівського врядування та самоврядування (кандидатів на ці посади) та судів як інституційних утворень у цілях забезпечення умов добору професійних і доброчесних суддів, ефективного, неупередженого здійснення правосуддя й об'єктивного інформування громадськості про поточний стан справ у судовій сфері [2, с. 45].

З адміністративно-правового підходу громадський контроль у системі судової влади доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних аспектах. По-перше, як нормативно визначений інститут, закріплений у законодавстві та реалізований через інституційні механізми (громадські ради доброчесності, громадські ради при судах, доступ до публічної інформації тощо). По-друге, як практичну діяльність громадянського суспільства, спрямовану на забезпечення гласності, підзвітності та справедливості судових рішень. Ці два рівні взаємодоповнюють один одного, створюючи систему стримувань і противаг у відносинах між судовою владою та суспільством.

Важливим елементом адміністративно-правового механізму є громадська участь у формуванні суддівського корпусу. В Україні цей напрямок реалізується через діяльність Громадської ради доброчесності (ГРД), яка залучається до процедур кваліфікаційного оцінювання суддів.

Громадська рада доброчесності, є незалежним громадським органом, що з 2016 року на підставі статті 87 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» сприяє Вищій кваліфікаційній комісії суддів у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання [3; 4, с. 129]. Складається дана Рада з двадцяти членів, якими можуть бути представники правозахисних громадських об'єднань, науковці-правники, адвокати, журналісти, які є визнаними фахівцями у сфері своєї професійної діяльності, мають високу професійну репутацію та відповідають критерію політичної нейтральності та доброчесності [3; 4, с. 129].

Попри те, що висновки ГРД мають дорадчий характер, їх врахування є важливою складовою забезпечення чесності та відкритості процесу добору кандидатів на посади суддів. Водночас практика засвідчує, що позиції громадських представників нерідко нівелюються остаточними рішеннями Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Така ситуація свідчить про необхідність подальшого посилення правового статусу ГРД, розширення її процесуальних повноважень та створення реальних механізмів впливу на якість суддівського корпусу.

Окрему увагу варто приділити інституту судового моніторингу, який активно застосовується громадськими організаціями та міжнародними проєктами. Моніторинг набув широкого визнання як потужний інструмент підтримки процесу реформування судової системи. Шляхом систематичного збору достовірної інформації щодо того, яким чином проводяться судові процеси, ці програми мають на меті надання державам допомоги у розвитку ефективних судових систем, що забезпечують винесення рішень у справах відповідно до принципу верховенства права та міжнародних стандартів справедливого судового розгляду [5]. Йдеться про систематичне відвідування судових засідань представниками громадськості, фіксацію дотримання стандартів справедливого судочинства, аналіз прозорості процедур. Результати таких моніторингових публікуються у звітах і слугують підґрунтям для вироблення рекомендацій щодо вдосконалення судової практики. З адміністративно-правової точки зору судовий моніторинг потребує додаткової легалізації як інструменту контролю, зокрема через закріплення обов'язку судів сприяти вільному доступу спостерігачів на відкриті засідання та оприлюднювати відповідні статистичні дані.

Важливим інструментом прозорості є доступ громадян до судової інформації. Закон України «Про доступ до публічної інформації» встановлює обов'язок органів державної влади, у тому числі судів, надавати інформацію за запитами громадян і публікувати її у відкритому доступі [6].

Додатковим механізмом є Єдиний державний реєстр судових рішень, що дозволяє кожному громадянину ознайомитися з практикою національних судів [7]. Однак недосконалість пошукових систем, випадки обмеження доступу до рішень та відсутність аналітичних інструментів знижують ефективність цього ресурсу. Вирішенням може стати створення єдиного національного порталу судової аналітики, де б узагальнювалися статистичні дані, показники навантаження суддів, рівень довіри громадян і результати дисциплінарних проваджень.

Необхідно також наголосити на ролі засобів масової інформації та інституту судових репортерів у здійсненні громадського контролю.

У контексті цього, вважаємо, налагодження конструктивних взаємовідносин між ЗМІ та судами сприятиме взаємодії між державою та громадянським суспільством (громадськістю). Питання ефективної співпраці судів та ЗМІ пов'язані із забезпеченням двох конституційних цінностей: вільної преси та справедливого незалежного суду. Щодо досягнення взаємодії між державою й громадянським суспільством слушно зауважив С. Прилуцький: «Компроміс в питаннях організації судової влади та здійснення правосуддя має реалізовуватись насамперед у формі громадського контролю. Суспільство реалізується під час здійснення правосуддя через безпосередню участь представників громадянського суспільства (народних засідателів, присяжних). Рівновазі між суспільством та державою сприяє й адвокатура як незалежний правозахисний інститут громадянського суспільства. Крім того, громадянський контроль за судовою владою має здійснюватись через відкритість процесу правосуддя (гласність та відкритість правосуддя), доступність ЗМІ до судової інформації та її об'єктивне висвітлення [8, с. 236; 9, с. 48].

Таким чином, відкритість судових засідань, можливість їх фіксації та трансляції в онлайн-режимі сприяють формуванню публічності правосуддя. Водночас журналістська діяльність у цій сфері повинна бути врегульована таким чином, щоб уникнути тиску на суддів і забезпечити баланс між правом суспільства на інформацію та принципом незалежності правосуддя.

Суттєвою проблемою залишається низький рівень правової культури населення, що зменшує ефективність громадського контролю. Без належної обізнаності у сфері судочинства громадяни часто не здатні якісно здійснювати моніторинг або оцінювати рішення судів. Тому поряд із розвитком нормативних засад контролю важливо інституалізувати системні програми правової освіти та підвищення обізнаності громадян у сфері правосуддя.

З адміністративно-правової точки зору доцільним є також розширення інституту звернень громадян у сфері судочинства. На сьогодні громадяни мають право подавати скарги на дії суддів до Вищої ради правосуддя, однак процедура їх розгляду є складною і тривалою. Впровадження електронних механізмів звернення, створення інтегрованої онлайн-платформи для комунікації з органами суддівського врядування значно підвищило б ефективність цього напряму контролю.

Варто звернути увагу й на міжнародні стандарти, зокрема практику Ради Європи та Європейського суду з прав людини. У більшості країн ЄС громадський контроль за судовою владою поєднує участь громадських інституцій у дисциплінарних процедурах, широкі можливості доступу до судової інформації та незалежні органи моніторингу. Гармонізація національного законодавства з цими стандартами сприятиме не лише підвищенню прозорості, а й зміцненню міжнародного авторитету України у сфері верховенства права.

**Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що громадський контроль за діяльністю судової влади є необхідним інструментом забезпечення прозорості та підзвітності правосуддя. Наявна нормативна база в Україні лише частково врегульовує ці питання, що зумовлює фрагментарність механізмів контролю та їхню обмежену дієвість.

Ключовими формами громадського контролю визначено участь громадськості у доборі та оцінюванні суддів, здійсненні судового моніторингу, відкритий доступ до судових рішень і даних, а також право на звернення й оскарження дій судових органів. Разом із тим, їх ефективність знижують недоліки правового регулювання та інституційна закритість судової системи.

Виявлено потребу у посиленні ролі громадських інституцій у дисциплінарних процедурах, підвищенні прозорості фінансування судів, а також у створенні чітких адміністративних процедур взаємодії між судами та громадськістю.

З огляду на курс України на європейську інтеграцію важливим завданням є гармонізація національних стандартів громадського контролю з міжнародними, що передбачає розробку єдиної концепції адміністративно-правового забезпечення контролю, запровадження електронних інструментів прозорості та підвищення правової культури громадян.

Таким чином, удосконалення адміністративно-правових засад громадського контролю має здійснюватися через: 1) оновлення правового регулювання; 2) посилення інституційних механізмів участі громадськості; 3) розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Це сприятиме формуванню незалежної, відкритої та підзвітної суспільству судової системи.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Максименко Н.В., Сокурєнко О.А. Адміністративно-правові засади здійснення громадського контролю за органами судової влади: форми та механізми реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. №1. С. 794–796.
2. Нєстор Н.В. Поняття громадського контролю за діяльністю суддів і система суб'єктів його здійснення. *Право і безпека*. 2019. № 2 (73). С. 43–47.
3. Річний звіт Фундації DEJURE. URL: <https://drive.google.com/file/d/1TADHS3HN4SZ-Kt73wi6QE4MCn3LpXVeM/view?pli=1>.
4. Максименко Н.В., Сокурєнко О.А. Суб'єкти громадського контролю за діяльністю органів судової влади: адміністративно-правовий аналіз. *Наукові записки*. Серія: Право. 2025. № 18. С. 128–133.
5. Моніторинг судових процесів. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/0/233511.pdf>.
6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
7. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>.
8. Прилуцький С. Громадянське суспільство в механізмі судової влади та правосуддя: теоретико-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 236–243.
9. Каблак П. Засоби масової інформації у взаємодії судової влади та громадськості. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 47–54.